כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסודשיח

בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת ויגש ■ ו' טבת ה'תש"ע ■ 23.12.2009 ■ גליון מס' 50

תפוצה לכל קהילות ישראל

עוד בעיתון

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

חוק וסדר הימים של הצדיק
לפני מספר שנים היה הדבר, סבתא של אשתי נפטרה. המשפחה ישבה שבעה. לפתע נשמעה דפיקה בדלת. הפתעה, כן הפתעה - נציג העירייה...
המשך בעמ' 4

שו"ת חורף
שאלה: האם מותר לקחת קרשים כדי לגשר על השלולית? ומה קורה במקרה כזה אם אין עירוב?...
המשך בעמ' 4

סיפור לשבת
הרב פוקח עיוורים
"הרב אברהם בן מוסא נפטר בשנת ה'תק"א. החיד"א מכנה אותו בספרו "שם הגדולים": "רב מובהק ומקובל גדול"...
המשך בעמ' 3

שביבים
■ שלא לבייש את הזולת
■ האומנם יצאו מידי רבי יהודה החסיד?
המשך בעמ' 5

פרקים בעולמה של רבנות הקהילה בישראל

מאמר שלושים וחמשה בסידרה

/ הרב אהרון כ"ץ*

ירושת הבנות עם הבנים

לומדי הדף היומי עסוקים בימים אלה בלימוד פרשת נחלות של תורה, פרשה שקשורה בתורה בפנייתן של בנות צלופחד אל משה, בדבר ירושת חלק אביהן בירושת הארץ. התלמוד מתאר את בנות צלופחד כחכמות,דרשניות וצדקניות. "דרשניות הן שהיו אומרות אילו היה בן לא דיברנו", ובמסקנת הסוגיה מבואר שאמרו, "אילו הייתה בת לבן לא דיברנו". היינו שידעו לדרוש שאין הבת יורשת עם הבנים ואף שאילו הייתה בת לבן היא הייתה קודמת להן בירושה. הינו שהן הבינו שבן יורש לפני הבת ובתו של הבן קודמת לבת בירושה,למרות שהבן מת לפני אביו. היינו על פי משפטי ישראל אדם שנפטר ויש לו בנות וכן יש לו נכדה, בת בנו שנפטר, הנכדה יורשת הכל ואין הבנות זכאיות בירושה אביהן. אכן שאלת ירושת הבנות עמדה לפני חכמי ישראל שנדרשו לעניין זה פעמים רבות. עם הקמתה של המדינה ושאלת שילוב משפט התורה בתוך מערכת המשפטים שנהגה אז עלתה שאלת ירושת הבנות בפני שני הרבנים הראשיים שכיהנו אז כרבנים ראשיים לישראל, הרב הרצוג זצ"ל והרב הראשי הראשון לציון בן ציון מאיר חי עוזיאל ז"ל.

הרב עוזיאל (נולד בשנת ה'תר"מ - 1880 בירושלים. היה חכם באשי של יפו ורב העיר תל אביב ונתמנה כראשון לציון בשנת תרצ"ט עד שנת פטירתו תשי"ג - 1953) עמד בכתביו ובמאמריו על העובדה שחכמי ישראל ביקשו במהלך הדורות לעשות תקנות שונות לטובת הבנות. התקנה הראשונה שעשו חכמים לטובת הבנות היא תקנת "עישור נכסים". תקנה זו חייבה את היורשים לתת לבת שלא ירשה חלק בנכסי אביה עשירית מן הנכסים כנדוניה לבת. מה מקורה של תקנה זו והאם הכוונה עישור נכסים בכל מקרה, נידון זה נשאר בשאלה אצל גדולי הדורות. ובשולחן ערוך אבן העזר סימן קי"ג סעיף א' כתב:

"תקנה אחרת בעניין ירושת הבנות הוזכרה בימי הקדמונים. מדובר היה בשטרות שהיו כותבים לבנות "כך התקינו באלו מדינות ליתן שטרות לבנות כדי שיהא להם פרנסה להשיאו וכדי שיקפוץ עליהם"..."

"מי שמת והניח בת, אומדים דעתו כמה היה בלבו ליתן לה לפרנסת נדונייתה ונותנים לה. ומנין יהיו יודעים אומדן דעתו, מריעיו ומיודעיו ומשאו ומתנו וכבודו וכן אם השיא בת בחייו אומדים בה. הגה: ואם היה עשיר והעני, או ותרן ונשתנה דעתו, הולכין אחר דעתו האחרונה (טור). ואם לא ידעו בית הדין אומדן דעתו, נותנים לה מנכסיו עישור לפרנסת נדונייתה. הגה: וכשם שנותנין לבת פרנסה נדונייא מנכסי האב, כך נותנים לה פרנסה מנכסי האם (נימוקי יוסף פרק יש נוחלין). ויש חולקין (מהרי"ל סי' ע"ה). יש אומרים דאף האב בחיים אין לו (להוסיף) לבתו יותר מעישור נכסים (הר"ן פ' מציאת האשה), ואין נוהגין כן".

תקנה אחרת הקשורה לדאגת האב לבנותיו הייתה התקנה הקרויה "כתובת בנין דיכרין". תקנה זו הבטיחה ירושת בניה של כל אישה את כתובת אמן. (כאשר היו לאיש יותר מאישה אחת, או לפני

חרם דרבנו גרשום מאור הגולה שאיש היה נושא כמה נשים, או אפילו אחרי החרם, כאשר לאחר גירושי האישה או פטירתה נשא אישה שנייה והיו לו בנים מן הראשונה ומן השנייה) ר' יוחנן אמר משום ר' יוחנן בן זכאי שתקנה זו תוקנה על מנת שאדם יתן נדוניה גדולה לבנותיו. אמנם תקנה זו גרמה להקטנת הירושה של הבנים לטובת נדוניית הבנות, ומכל מקום פעלו כאן חכמים לתקנה שתעודד את דאגת האב לנישואים מכובדים לבתו. ב"כתובת בנין דיכרין" מדובר בפעולה של האב בחייו, ומכל מקום התלמוד שואל כיצד עשו חכמים תקנה שתקטין את ירושת הבנים ותגדיל את חלק הבנות בנכסי האב.

האמת היא שגם בנושאים נוספים מצאנו שדאגת החכמים לבנות קדמה לדאגתם לבנים, שהרי אמרו החכמים "הבנים יירשו והבנות ייזונו", ואם היו הנכסים מועטים הבנות ייזונו והבנים יחזרו על הפתחים. גם במקומות נוספים עקרו חכמים דיני ירושה דאורייתא, שהרי לדעת הרבה מן הראשונים והרמב"ם בראשם ירושת הבעל את אשתו היא מדרבנן. פירוש הדברים שחכמים ביטלו את זכותם של יורשי האישה לטובת בעלה. בכל המקומות הללו פעלו החכמים על פי העיקרון של "הפקר בית דין הפקר". הרב עוזיאל זצ"ל שאל במאמריו מדוע דווקא בדיני כתובת בנין דיכרין התלמוד מביע תמיהה על עקירת דיני הירושה דאורייתא בשביל תקנת כתובת בנין דיכרין. שאלה זו כבר מופיעה בספרו של רבי רפאל מאמן שהיה במחצית הראשונה של המאה הקודמת רב ודיין בצפת ובטבריה, בספרו "מרפא לנפש" ספר שהודפס בירושלים בשנת תרנ"ד. (1894). עיקר תירוצו של הרב מאמן היה שאין דרכם של התלמוד לתקן תקנות שיהיה בהם משום עקירת דיני התורה והרי עיקר כוונת דיני התורה שהבן ירש ולא הבת, כאשר יש בנים. לא על סמכות החכמים שאל התלמוד אלא על דרכו של התלמוד ושל חכמי ישראל.

הרב עוזיאל עצמו הסביר שאמנם כוחם של חכמים בממון נובע מן העיקרון של "הפקר בית דין הפקר", וכוחם לתקן תקנות שהם כנגד דין התורה ואין בזה משום עקירת דין התורה, אך משום שרצון החכמים היה להימנע מן הדבר במידת האפשר על כן הם עשו כן בדרך של הקנאה שהיא חלק מתנאי הכתובה, ואף על פי שהקנאה זו יש בה חסרונות הלכתיים בולטים, כאשר זה נעשה בתקנת החכמים הדבר מועיל. כוונת הרב הייתה שבדך כלל אין אדם יכול להקנות דברים למי שעדיין לא נולד, והרי בכתובת בנן דיכרין אדם מקנה למי שעדיין לא נולדו, אך כאשר זה נעשה בדרך של תקנה כללית של החכמים, ההקנאה בכתובה מועילה שהרי לא מדובר בנתינה לעובר פרטי שלא נולד אלא למי שיזכו בממון מכח תקנת חכמים.

במאמר שפורסם בחוברת תלפיות" שהודפסה בניו יורק בשנת תשכ"ה (שנים לאחר פטירת הרב) סיפר הרב עוזיאל על קונטרס שכתב תלמיד חכם צעיר מירושלים. הרב התלונן שהקונטרס לא הובא בפני חברי הרבנות הראשית אלא נשלח אל שר הדתות (הערת הרב: ראוי הוא תלמיד חכם זה לתודה שטיפל בעניין חמור וחשוב זה אבל אין דעתי נוחה מזה ששלח את קונטרסו לממשלה לפני שהציעו לפני הרבנות הראשית לארץ ישראל על מנת למסור לממשלה הוא בעצמו השר (יהודה לייב פישמן-מימון) לא העלה בדעתו לטפל בעניין התקנות עד שלא יוצע הדבר בפני הרבנות הראשית. אותו בעל קונטרס העלה השערה שקושיית הגמרא כיצד ייתכן שאמרו חכמים שלמרות דין התורה הבן יורש ולא הבת, מוסבת על תקנה שהיתה בימי החכמים שהבת תירש עם הבנים. כמובן שפירוש כזה דחוק הוא ביותר בסוגיית התלמוד, משום שהוא מניח קיומה של תקנה כה גדולה ומהפכנית בדיני ירושת הבת שאין לה כל מקור ברור בדברי התלמוד, וכל שאנו יכולים ללמוד עליו הוא מכח קושיה לא ברורה וקשה של התלמוד. אמנם רמז לפירוש כזה מופיע גם בדברי הנצי"ב מוולוזי'ן בספרו העמק שאלה פרשת ויצא ס"ק ט"ו. על עניין זה מעיר הרב עוזיאל "אפילו על הערה של רב רבנן כהנצי"ב מוולוזי'ן אין לבנות בניין כזה".

תקנה אחרת בעניין ירושת הבנות הוזכרה בימי הקדמונים. מדובר היה בשטרות שהיו כותבים לבנות "כך התקינו באלו מדינות ליתן שטרות לבנות כדי שיהא להם פרנסה להשיאו וכדי שיקפוץ עליהם". (תשובת המהר"מ מינץ סימן מ"ז). שטרות הדומים ל "שטר חצי זכר" אנו מוצאים בתשובת מהר"מ ברבי ברוך, שהובאה בדברי המרדכי למסכת בבא בתרא אות תקצ"ט. בתשובת מהרח"ש חלק ב' סימן ט"ו (המהרח"ש - רבי חיים שבתי מחכמי סלוניקי שכתב גם את הספרים, קונטרס עגונות, ותורת חיים נולד בשנת שי"ז 1557 ונפטר בשנת ת"ז 1647) "מעשה בעיר אחת שמיום שנתרבו בה קהל של יהודים נהגו בה שכל האנשים האמידים בממון כשנפטרים לבית עולמם ונשארים מהם בנים ובנות נשואות, שגם הן נוטלות חלק יפה מנכסי עיזבון אביהם." והמהרח"ש השיב "אין למנהג זה תוקף לעקור הירושה מן היורש מאחר שלא נוסד על ידי קיבוץ ותיקון מבני העיר ונתפשט מאליו". אכן מתשובות הראשונים יודעים אנו שהיו מקומות שנעשו תיקונים כאלה. כדוגמא תשובת הרשב"א חלק ג סימן תלג "בכל מקום ומקום עושין תנאים כאשר ינהגו איש ואשתו; ובכל מקום ומקום כותבין בסוף הכתובה: והכל לפי המנהג והתנאי שתקנו והתנו ביניהם קהל פלוני".

בספר היובל לכבוד יעקב פריימאנן, (ברלין תרצ"ז) פרסם הרב שמחה אסף ז"ל מאמר בשם "לשאלת הירושה של הבת", שבו סקר את כל המקומות שבהם נהגו בשטר חצי זכר והוסיף הרב אסף "מובן מאליו שאם יש שטר חצי זכר יכול להיות גם שטר זכר שלם, הסתפקו בחצי חלק הזכר משום שזה בא כתוספת לנדוניה הניתנת בשעת החופה". באותו מאמר מעיר הרב אסף שבזמנו של המהר"מ בנבנישתי נמצא רב מפורסם ר' ירמיה מורגנטו שפסק שמגיע לבנות חלק מדין תורה לפי שדינא דמלכותא דינא, ואמנם נחלקו עליו חכמי דורות והורו שבעניין ירושות אין דין המלכות דוחה דין תורה. הרב עוזיאל כתב שבמדינת ישראל בלאו הכי אין מקום לדינא דמלכותא שהרי זו מלכות ישראל אלא רק לתקנות הפועלות על פי העיקרון של הפקר בית דין היה הפקר, על ידי תקנות ידועות על פי חכמי התורה. הוסיף הרב: "ידעתי שיש מי שסבר שדין המלך בישראל משמעותו כאילו יש לו כח משלו לחוק נימוסים בדיני ממונות, ודין התורה לחוד ודין המלך לחוד, אך אין זה נכון". דברים אלה של הרב מחייבים ודאי התייחסות רחבה באותם המקומות שבאים אנו להנהיג סדרי מדינה שאינם תואמים את דין ומשפט התורה ואין ספק שפרשת דיני הירושה מחייבת התייחסות שכזו. גם במאמרינו הבא אנו נתייחס לתקנות מעניינות שנעשו על ידי רבני הקהילות בקסטיליה לפני הגירוש מספרד ובמרוקו שלאחר הגירוש, מהם נלמד שכבר בדורות קדמונים נעשו תקנות נרחבות על ידי חכמי ישראל ורבני הקהילות שהעניקו זכויות ירושה לבנות ולאו דווקא על ידי "שטר חצי זכר".

הרב עוזיאל מסיים את מאמרו בסיפור, ששמע מבר סמכא. וכך כתב: "הסופר המפורסם שיראתו קודמת לחכמתו, ר' שמואל יוסף עגנון, סיפר שבגליציא לפני מספר שנים בקשר לעיזבון של אחד מגדולי האדמורי"ם זצ"ל העמידו אחים אמידים, על דין תורה ופטרו את אחותם בלא כלום, ולעזה עליהם כל המדינה הרי שהרגש הכללי כבר בדור ההוא שאין לעמוד על הדין בכגון זה".

שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול.

*הרב אהרן כ"ץ. ראש כולל הלכה במכון גבוה לתורה אונ' בר אילן.
רב קהילת "דובב עוז" רמת גן.

סיפור לשבת

הרב פוקח עיוורים

{פרשתנו: ולא יכל יוסף להתאפק לכל הנצבים... רש"י: לא היה יכול לסבול שיהיו מצרים נצבים עליו ושומעים שאחיו מתביישין בהוודעו להם. וראה בעניין זה גם מדור שביבים}

*

{בספר "אחיה ואספר" מובא סיפור בשם "הרב פוקח עיוורים" שתורגם מערבית מתוך הספר "אמרי קדוש" לרבי יצחק אברהמי. את הסיפור הזה ליקטתי מ"ספר הסומא" - כל ענייני העיוורון באגדה, בהלכה ובסיפורת. העורך אריה רודריגז והוצא לאור בסיועו של בית חינוך עיוורים , ירושלים - שאול שיף}

"הרב אברהם בן מוסא נפטר בשנת ה'תק"א. החיד"א מכנה אותו בספרו "שם הגדולים": "רב מובהק ומקובל גדול". הרב בן מוסא הוא יליד העיר תיטוואן שבמרוקו הספרדית. משם עבר לעיר סאלי ובסוף ימיו לתוניס. צדיק גדול היה רבי אברהם בן מוסא ובקי בקבלה מעשית.

ובכן, בבואו לראשונה לתוניס השאיר את אשתו בחדר המלון ויצא לרחובה של עיר לראות את תושביה ומבואותיה. פגש אותו אדם שחזותו העידה עליו שהינו יהודי. הבחין האיש על-פי מלבושיו של ר' אברהם שהגיע מהמערב הפנימי (מרוקו) ואין הוא מכיר כאן איש. "הערב", סיפר לו היהודי, "נערכת חתונה מפוארת בביתו של אחד העשירים, ומנהג נאה נהוג כאן, לכבד כל אדם בהשתתפות בסעודת המצווה, בלי הבדל אם עשיר הוא או עני." מצא ר' אברהם את מעונו של אותו עשיר וכשנכנס לאולם השמחה, שעדיין היה ריק ממוזמנים, התיישב ליד אחד השולחנות לפוש מעמל הדרך.

תחילה כיבדו את ר' אברהם בכוס משקה, אך כשהבחין בעל הבית העשיר במלבושיו המאובקים של הצדיק, שאל את בני הבית מיהו הזר הזה שבא הנה בבגדים זולים כל כך. כנראה איזה עני שנקלע לביתנו, ענו לו. דעל הבית הסב את פניו לעבר האורחים שנחשבו מכובדים בעיניו והשמיע קריאות כעס ותרעומת כלפי ר' אברהם. שמע ר' אברהם את דברי הביזיון של בעל הבית, קם ועזב את האולם בתחושת עלבון קשה.

בינתיים נכנס בעל הבית למטבח להביא משם דברי מאכל לאורחיו. והנה בצאתו חזרה לאולם חש לפתע שאין הוא יכול לראות כלל. עפעפיו נעצמו כאילו מישהו הדביקם בחוזקה. "אויה!" זעק, "אני יכול לראות כלום!" ותוך כדי כך הלם בפניו בייאוש נורא: איזו גזירה נחתה על ראשי בלילה זה, ליל חתונת ביתי, בבת-עיני ושמחת-ליבי"! הוא התחנן בפני החכמים שישבו בראש השולחן שיתפללו למענו ויבקשו עליו רחמים, אך מאומה לא עזר. אז ניגש אליו חותנו: "לדעתי", אמר לו, "כל זה נגרם לך משום שפגעת בכבודו של האורח הזר שהיה לבוש בבגדים מרופטים. אולי תלמיד חכם הוא וכבוד חכמים יקר בעיני ה'". מיד הביע בעל הבית נכונות לבקש את סליחתו של אותו זר ולרצות אותו וכל אשר יאמר לו יעשה.

ואמנם, אותו יהודי שפגש לראשונה את ר' אברהם בדרך, הוביל את האורחים אל המלון שבו התאכסן הצדיק וכולם החישו צעדיהם לשם וצבאו על דלת חדרו. "הרב כבר ישן, הוא עייף מאד ואינני יכולה להעירו", אמרה להם אשתו. אך האנשים התחננו לפניה שתואיל בטובה להעירו כי העניין דחוף ביותר. נתרצתה האישה והעירה את בעלה: "קום נא", אמרה לו "דבר עם האנשים שבאו". ענה לה ר' אברהם: "הרי הוא התעוור, האם לא די לו בזה"?

כששמעה האישה את דברי בעלה, וביודעה את גודל קדושתו, שה' מקיים את מה שהוא גוזר, פייסה אותו והפצירה בו שיקום.

בהיכנסם לחדר, נפלו האורחים לרגלי הרב בבכייה ותחנונים ובקשו מאד שיסלח לעשיר על שגגתו, שלא ידע גודל מעלתו. העשיר עצמו, שנהפך לסגי-נהור, כופף את ראשו, נישק את ידי הרב כשכולו נרעש ונרגש ובכה כתינוק בן יומו: "חטאתי אדוני הרב, חטאתי, עוויתי, פשעתי, יסלח נא לי כבודך, חי נפשך"!

השיב לו ר' אברהם: "אילולי זכות אביך שהיה גדול בתורה והייתה בו נשמה קדושה, לא הייתי סולח לך כלל. יש בך מידת הגאווה והיוהרה ואתה מכבד את האנשים על-פי המלבושים שלהם - את אלה העשירים כמוך. כל זה משום שאתה לא חכם, על כן העניש ה', כי הוא מגן על החכמים".

אחרי שהתחייב בעל הבית לכבד מכאן ואילך את כל הברואים, פקד עליו ר' אברהם לומר "נחמתי" שלוש פעמים והעביר את שתי ידיו על עיניו. בן רגע נפקחו עיני העשיר והוא חזר להיות ככל האדם, כאילו לא אירע לו דבר." ■

חוק וסדר

פינה משפטית מאת עו"ד משה פרידל

הימים של הצדיק

לפני מספר שנים היה הדבר, סבתא של אשתי נפטרה. המשפחה ישבה שבעה. לפתע נשמעה דפיקה בדלת. הפתעה, כן הפתעה - נציג העירייה. העירייה שולחת תנחומים וגם מתקן למים מינרלים ושני גלונים, לרווחת האבלים. יפה.

מתברר שכך הנוהג אצלנו בעיר. רק שומעים שמישהו מת ישר שולחים למשפחה מים.

אני זוכר בחתונות, שהדודה הייתה צועקת על המלצרים "אני לא מבינה, צריך שמישהו ימות בשביל לקבל פה קצת מים?". אז הנה כן, רק שומעים שמישהו מת, ישר מביאים מים.

> **"אני זוכר בחתונות, שהדודה הייתה צועקת על המלצרים "אני לא מבינה, צריך שמישהו ימות בשביל לקבל פה קצת מים?"..."**

רק מה? כמה כבר אפשר לשתות?

הישקו את האבלים, הישקו את המנחמים, מילאנו מים לתוכי ובאקווריום הקטן, מילאנו בקומקום, במגהץ, באגרטל, בעציץ של התבלינים ובמימיה של הילד.

אחר כך הצעתי לשלוח את הילדים להביא בקבוקים ריקים מהַמַּחְזָר, למלא, שיהיה בבית. אבל אתם יודעים איך זה, עד שמישהו זז, נגמרה השבעה, והרשות המוניציפאלית לקחה הכל בחזרה.

אני מעוניין לשוב ברשותכם לפקולטה, ימי האוניברסיטה העליזים. כל סטודנט נדרש לתעסוקה ולפרקים אף למשלח יד. אני, החי"מ, בחרתי בתחום המזון. תחת שרביט הניצוח של ברדוגו, ייסדתי ביסטרו-פאב עם אווירה. ברדוגו, הזכיין של אולם האירועים והמנזה המקומית, הפעיל את המקום במובן הגסטרונומי-כלכלי, ואני קיבלתי על עצמי את האחריות על הפן הרוחני של המקום - האווירה.

מנהלת החשבונות, מרוקאית אסלית, נסעה דרומה לבקר את המשפחה. כשחזרה בשעטו"מ הסתובבה שבוע שלם נפוחה כמו טווס וסיפרה בגאווה, לכל מי שרק רצה לשמוע, שקיבלה בקבוק מים עם ברכה מהצדיק. "זה סגולה, משהו משהו" ברקו עיניה "זה מחולל ניסים ממש...".

בינתיים, הגברת השאירה אותו באותו בתור סגולה, "זה שומר עלי בדרך" הבהירה.

באחד הימים נדרשו למשלוח דחוף והעובד לקח בהשאלה את הרכב שלה.

משבושש לשוב נלחצה מעט. "אני מקווה שלא קרה לו כלום" נשמעה מודאגת, אך מיד הרגיעה את עצמה "המים של הצדיק יגנו עליו מכל משמר. טפו, טפו, טפו...".

בסופו של דבר, כשחזר הבחור בריא ושלם, שטפה אותו מכף רגל עד ראש. "ככה עושים?" צעקה "לוקחים אוטו לשעה וחוזרים אחרי שלוש?".

העובד התנצל והתנצל והתנצל, וטען שזאת לא אשמתו. "מה אני יכול לעשות? האוטו התחמם בטירוף" סיפר "אני חושב שהרדיאטור שלך נוזל" אבחן בכישרון והוסיף: "מזל שמצאתי בבגאז' בקבוק מים, נס, ממש נס...".

הכותב הינו בעל משרד עורכי דין ברעננה

שו"ת חורף

הרב שבתי יגל*

שאלה: בעקבות ירידת גשמים מרובים נוצרה שלולית עמוקה צמוד למדרגות המובילות לבית הכנסת הספרדי ברעננה ואי אפשר היה לעלות במדרגות בלי להיכנס לשלולית. האם מותר לקחת קרשים כדי לגשר על השלולית? ומה קורה במקרה כזה אם אין עירוב?

תשובה: במקום שיש עירוב יש עצה פשוטה שיטלטל ברגליו את הקרשים לעבר השלולית, ובמקום שאין עירוב או דאין אפשרות לטלטל ברגליו-עיין לקמן.

ביאור: יש להניח מן הסתם שהקרשים האלו הם 'מוקצה'. דסתם גזרי עץ ברחוב, הם 'מוקצה מחמת גופו' שלא הוכנו לשום שימוש, ואף אם הם שברי רהיטים שנזרקו לאשפה מבעוד יום הם גם כן 'מוקצה'[א], ולכן הם אסורים בטלטול.[ב]

אך, אם יש כאן חשש החלקה בשל הרטיבות שנוצרה מהמים, יש להתיר טלטול מוקצה, והוצאה דרבנן[ג] בשביל כך, כמבואר בסי' של"ד סעיף כ"ז דהתירו איסור דרבנן כדי למנוע הזיקא דרבים.[ד]

ונראה שיש כאן עוד טעם להתיר טלטול מוקצה, על פי המבואר בסימן שי"ב ס"א דהתירו טלטול מוקצה משום כבוד הבריות. ויש כאן גם לומר שיש כאן פגם 'בכבוד הבריות' שייכנסו לבית הכנסת כשחלקם התחתון רטוב ומטונף.[ה]

אמנם יש היתר פשוט יותר, והוא שייך גם במקום שאין חשש 'היזק דרבים', והוא שיטלטל את הקרשים ברגליו ויגשר על השלולית, וכמבואר בסימן שי"א סעיף ח' דמותר לטלטל מוקצה בגופו.[ו] וכן פסק להלכה המשנה ברורה בסימן ש"ח ס"ק ל' וכן בס"ק י"ג.[ז] ונראה שגם במקום שיש חשש 'היזק דרבים' עדיף לטלטל ברגליו אם אפשר בכך.[ח]

כמו כן יש היתר לומר לגוי לעשות זאת, דאמירה לגוי באיסור דרבנן

לצורך מצווה מותרת.[ט]

ואם בקל יוכלו כל המתפללים בשבת זו להתפלל בבית כנסת אחר הנמצא בקרבת מקום, והתפילה שם כמנהגם, יעשו כך, ולא יזקקו להיתרים כאלו ואחרים.[י]

ומכיוון שיש בכך כמה וכמה פרטי דינים וכל מקרה לגופו, כדאי להתייעץ בכל מקרה עם מורה הוראה הנמצא בקרבת מקום.

א - כמבואר בשולחן ערוך אורח חיים סימן ש"ח סעיף ז'.
ב - ואם אכן הם אינם מוקצה, וכגון דהם 'כלי' ובעליו מרשה להשתמש בהם, ויש במקום עירוב, אין בכך בעיה. ואם אין עירוב עיין לקמן.
ג - ולכן גם במקום שאין עירוב יהיה מותר, ובמקום שהוא רה"ר מדאורייתא יטלטל פחות פחות מד' אמות עיין סימן ש"ח סי"ח.
ד - ועיין עוד סימן ש"ח סעיף ו' ברמ"א, ושם סעיף י"ח.
ה - והיתר זה שייך גם במקום דאין חשש החלקה.
ו - טלטול מוקצה בגופו נחשב טלטול מוקצה שלא ע"י ידיו אלא ברגליו או שאר איבריו, והוא שאין דרך בכך.
ז - אמנם החזו"א חולק על המ"ב ואוסר טלטול מוקצה בגופו בכה"ג, עיין בדברי החזו"א או"ח סימן מ"ז ס"ק י"ב.
ח - ולענין אם יש היתר לטלטל מוקצה לצורך מצוה, עיין בה"ל בסימו רס"ו ד"ה 'אסור ליטלו' ובמ"מ שם.
ט - כמבואר בסימן ש"ז סעיף ה', אכן אם הוא רה"ר דאורייתא ואין עירוב אין היתר.
י - אמנם טלטול בגופו תמיד מותר לשיטת המ"ב, ואין זה 'היתר' אלא 'מותר'.

* הרב שבתי יגל שליט"א הוא רב צעיר, מרצה מבוקש, ממרביצי התורה בכמה קהילות ברעננה.

שביבים / שאול שיף

שלא לבייש את הזולת

היה זה יום טוב אחרון של פסח. בית המדרש הגדול בשיכון סקווירא (ניו-יורק), מלא על גדותיו בחסידים ו"בעלי בתים", שבאו לחסות בצלו של האדמו"ר, רבי יעקב יוסף טברסקי זצ"ל. בין המתפללים גם אורחים רבים, שבאו להשתתף בשמחה משפחתית בחצר סקווירא. לאחר קריאת התורה כיבדו את אחד האורחים של בעל השמחה, שחונן בקול נעים, בתפילת מוסף. הלה עלה להתפלל על בימת בית הכנסת, ובניגון שמח ומעורר, הוא התחיל לזמר את הפיוט "י-ה א-לי וגואלי".

בסקווירא לא נהגו לומר את הפיוט הזה ביום טוב שחל להיות בשבת, ומאחר שידעו שהרבי אינו משנה אפילו פסיק כלשהו ממה שנהגו אבותיו, תלו החסידים עיניהם באדמו"ר לראות האם יבוא רמז קל או נענוע מצדו, להפסיק מיד את החזן. לתמהונם עמד הרבי רגוע והקשיב לקולו של החזן השר את שירתו.

עם תום התפילה ניגשו אל הרבי מספר חסידים, שלא יכלו לעצור ברוחם, ושאלוהו: רבי, והרי בסקווירא נוהגים שלא לשיר פיוט זה ביום טוב שחל בשבת?

נכון, ענה הרבי, אלא שבסקווירא יש עוד מנהג, שלא לבייש ולהכלים את הזולת...

❊

את הסיפור המובא להלן סיפר הדרשן הידוע, המגיד רבי שלום שבדרון זצ"ל:

בשנותיו המאוחרות של הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל, התאכסן בביתו בחור ששימש אותו בכל צרכיו. ערב אחד הודיע רבי איסר זלמן לבחור, על החלטתו להתפלל מכאן ולהבא במניין "ותיקין". ועוד אמר לו: מחר אשכים ואעורר אותך ונלך יחד להתפלל במניין "ותיקין" הסמוך לדירתנו.

מרוב התרגשות התעורר הבחור מספר פעמים באותו לילה. כאשר הגיעה השעה שרבי איסר זלמן אמור היה לעוררו, חיכה הבחור לשוא לבואו של ראש הישיבה. כעבור זמן-מה הופיע רבי איסר זלמן בשעה הקבועה כמימים ימימה ואמר לבחור: אל תחשוב לרגע שהחמצתי את השעה המוקדמת. אלא שעל משכבי בלילות הרהרתי בלבי, שהנה זה שנים רבות שאנו הולכים לבית הכנסת הקבוע, שם מתפללים זקנים וישישים, צדיקים אמיתיים, ומחכים שאברכם בברכת "בוקר טוב". אם אשנה את מקום תפילתי, אגרום להם בזה עגמת-נפש. מוטב לי לוותר על רום מעלת התפילה במניין "ותיקין" מאשר לגרום להם, לאותם יהודים יקרים עגמת נפש. והיה רבי שלום שבדרון מסיים את הסיפור באומרו: לעולם לא ידעו אנשים אלה, איזה ויתור של מעלה נשגבה בהלכה וויתר רבי איסר זלמן לכבודם.

❊

אל אסיפה שהתקיימה בסלוצק, בראשות רבה של העיר, בעל "בית הלוי", הגאון רבי יושע בער סולובייצ'יק זצ"ל, ובה השתתפו ראשי הקהילה ונכבדיה, נדחק פנימה כפרי בור בליווית בנו, נער כבן שש-שבע. ללא קבלת רשות הכריז הכפרי: רבי, כל בניי בורים הם, אבל את בני זה זכיתי לגדל לתורה. יתהה נא רבינו על קנקנו, האומנם יודע הוא את החומש כמו שמעיד עליו המלמד? הופעתו של האורח הבלתי קרוא, העלתה את חמתם של כמה מן המסובים, שראו בכך עלבון נורא לרבם הגדול. "כלום לא מצא איכר זה אישיות מתאימה שיבחן את ילדו מלבד הרב הראשי בעצמו?" עמדו האנשים לגרש את הכפרי, אלא שאז התערב הרב ורמז לכפרי לגשת אליו. הרב שאל את הילד כמה שאלות, והוא אכן ידע להשיב עליהם תשובה נכונה. באהבה אבהית פנה הרב אל הכפרי ואיחל לו: מחלקך יהיה חלקי, הלוואי יאמרו על בניי מה שראוי לומר על בנך. פניו של הכפרי קרנו מאושר. ברכה שכזאת! דמעות של גיל זלגו מעיניו וככה עזב את הבית, שש ושמח על שזכה בברכת הרב.

"מה ראה רבינו בנער כפרי זה שראוי להתברך בו?", שאלו הנוכחים את " בית הלוי". פשוט מאוד ענה להם הרב. אמרתי: הלוואי שיאמרו על בניי שיפה כוחם מכוח אביהם! באותו מעמד הוכיחם הרב על שנכשלו בהלבנת פנים, ולא העלו על דעתם לגמול חסד עם יהודי תמים.

האומנם יצאו מידי רבי יהודה החסיד?

לא אחת כתבתי, כי לדעתי, כתב העת התורני "המעין" (בעריכת הרב יואל קטן שליט"א, בהוצאת מוסד יצחק ברויאר וישיבת שעלבים.) הוא מהמשובחים ביותר בין כתבי העת התורניים היוצאים עדיין לאור. ואחרי שעיינתי בחוברת טבת תש"ע (כרך ג' גיליון ב') התחזקתי בדעתי זו. לא הרפיתי ממנה עד שסיימתי לקרוא את השורה האחרונה ממש. איזו כתיבה. איזו רמה. וכאן אצטט קטע ממאמרו של הרב

יעקב סטל (ירושלים) על "ייחוס סגולת אמירת "נשמת" לרבי יהודה החסיד."

בשנים האחרונות מתקיים בכותל המערבי מעמד אמירת תפילת 'נשמת כל חי' ברוב עם סמוך לחצות הלילה. ישנם המתכנסים מדי יום וישנם רק בלילות ששי. ובספרי הסגולות מובא: כשיצא מן העיר יאמר: הריני מקבל עלי כשאגיע למחוז חפצי לשלום אומר 'נשמת כל חי' וכו' וכשיגיע לשלום יקיים נדרו. וקיימת הסגולה: על כל צרה שלא תבוא יקבל האדם על עצמו שכשיהיה ניצול מצרתו יאמר 'נשמת כל חי' בפני עשרה או עם עשרה. "הסטייפלער" הלוא הוא בעל "קהלות יעקב", רבי יעקב ישראל קניבסקי זצוק"ל (אביו של מרן רבי חיים קנייבסקי שליט"א) היה מייעץ לעתים קרובות למקשות ללדת ובעתות צרה, שהקרובים יקבלו על עצמם לומר "נשמת" בבוא הישועה. ומובא בשמו שהיה מייעץ במקרים מסויימים לומר לאורך תקופה את התפילה הזאת מדי יום.

❊

"שתי סגולות דומות ניצבות לפנינו, שהדמיון המרכזי ביניהן הוא ההתחייבות לומר 'נשמת כל חי' ושתיהן יוחסו לר' יהודה החסיד בידי מחבר אחד בלבד- בעל 'חמדת ימים'. ההבדל העיקרי ביניהן הוא שהראשונה (ליוצא לדרך) נזכרת במקורות קדומים יותר (אך אינה מיוחסת בהם לר' יהודה החסיד) ואת השניה (לכל צרה) לא מצאנו במקור קדום. והנה גם אם נקבל את דברי 'חמדת ימים' כהוויתם וללא פקפוק, ונסכים שאכן שתי סגולות אלו יצאו מידי ר' יהודה החסיד, עלינו לתת את הדעת כיצד עברו כחמש מאות שנה מפטירת ר' יהודה החסיד עד שהסגולות הופיעו לראשונה אצל בעל 'חמדת ימים', וכי רוח הקודש הופיעה בבית מדרשו? הלוא אין רמז וזכר לסגולות אלו בספריהם הרבים של חסידי אשכנז שרבים מהם עוסקים בפרשנות התפילה והפיוט, מקום מתאים לאזכור סגולות אלו שמרכיבן העיקרי הוא פרק תפילה. יותר תמוהה העובדה שדווקא מחיבור ספרדי יצאה הבשורה בשם ר' יהודה החסיד האשכנזי.

...נתעלמה ממני הסיבה שהביאה את בעל 'חמדת ימים' לייחס גם את הסגולה השניה (המיועדת לכל צרה).

לר' יהודה החסיד, כי כאמור לא מצאנו לה כל מקור קדום, אך מסתבר שאחרי שייחס את הסגולה הראשונה לר' יהודה החסיד נגרר אחר טעותו, וייחס לו גם את הסגולה השניה הדומה לה. כמובן שאין לטרוח אחר מקורותיו של בעל 'חמדת ימים', אחרי שידוע שלא חשש מלסלף דברים בשרירות לב ולשנות את שמות בעלי שמועותיו באורח קבע. מעתה מה ימנע בעדו מלייחס דבר שבדה מלבו לר' יהודה החסיד?"

בסוד שיח

כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים בדוא"ל: besod@013net.net

עיצוב ועריכה גרפית:
גיל ויין עיצוב גרפי
טל. 052-7723288
אימייל. gilwein26@012.net.il